

گزارش

بعد از گذشت حدود ۲/۵ سال از اجرای برجام و بندهای مختلف آن که قرار بود تحریم‌های بسیاری از ایران برداشته شود اما هنوز طرف مقابل با وجود اینکه ایران بسیاری از تعهدات خود را عملی کرده، تعهدات خود را عملی نکرده است و طبق اظهارنظرهای سیاستمداران آمریکایی که راس محور تقابل با ایران هستند، بعید به نظر می‌رسد که فضای قبل از تحریم‌ها تحقق پیدا کند. البته باید توجه داشت که حتی اگر کشورهای ۵+۱ و اتحادیه اروپا به تمامی تعهدات خود در پسابرجام عمل کنند و همه چیز همان طور ادامه پیدا کند که وزارت امور خارجه کشورمان توصیف کرده است باز تحریم‌های مرتبط با حقوق بشر در ایران و تحریم‌های ایالات متحده پابرجا خواهد بود و ایران به فضای آزاد تجارت جهانی وارد نخواهد شد. به هر حال چه جریان هسته‌ای ایران مساله باشد، چه جریان موشکی یا حقوق بشر یا هر چیز دیگر باید توجه داشت که ایران در یک جنگ اقتصادی است و در این جنگ ما نباید امید داشته باشیم که حریف و دشمن ما به امتیازاتی بدهند که هر دو طرف برنده باشند. به عبارت دیگر پسابرجام، پسانتحریم نیست. بر این اساس راهبرد جمهوری اسلامی باید این باشد (با فرض وجود داشتن همیشگی تحریم‌های ظالمانه) که هزینه‌های تحریم را برای طرف مقابل افزایش داده و از طرف دیگر برای خود کاهش دهد تا دنیا از تحریم کردن ایران منصرف شود. این امر وجه دیگر اقتصادی مقاومتی است که باید در عرصه بین‌المللی مورد توجه قرار گیرد تا دشمن را از تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی مایوس کرد. لذا در این پژوهش ضمن بیان برکات اثرات مثبت تحریم بر فضای عمومی جامعه خصوصاً بخش اقتصادی، صنعتی و نظامی به راه‌های افزایش هزینه‌های تحریم برای طرف مقابل می‌پردازیم.

مقدمه

ایالات متحده آمریکا قصد دارد که با تحریم‌های هدفمند (حتی در پسابرجام) توانایی ایران را برای دستیابی به مواد و تجهیزات ساخت سلاح‌های هسته‌ای و همچنین مدرنیته و به‌روز کردن نیروهای مسلح خود کاهش دهد. تحریم‌های فلج‌کننده‌ای که اخیراً بر جمهوری اسلامی ایران تحمیل شده است، پیام روشنی به ایران در خصوص هزینه‌های اقتصادی ادامه روند استکبارستیزی و بی‌اعتنایی ایران به خواسته‌های ایالات متحده آمریکا، شورای امنیت سازمان ملل و دیگران داده است. هدف این تحریم‌ها در تحدید برخی فعالیت‌های ایران و نیز آسیب‌زدن به اقتصاد کشور و مزوی کردن ایران در جامعه بین‌المللی است. اکنون سوال این است که ایران چگونه می‌تواند آمریکا را از تحریم‌های اقتصادی و سیاسی دیگر منصرف کند و هزینه‌ها و فرصت‌های تحریم برای جمهوری اسلامی ایران چیست؟

الف) هزینه‌های تحریم برای جمهوری اسلامی

ابعاد سیاسی تحریم
مبنایی برای ایجاد ائتلاف کشورهای همسایه مخالف ایران
تحریم‌ها روشنی است که به‌وسیله آن بسیاری از کشورها هدف واحد و جدیت‌شان در خصوص نگرانی پیرامون برنامه‌های هسته‌ای ایران و حمایت این کشور از حزب... و حماس جامعه عمل پوشانده‌اند. نمونه اخیر ایران و نگرانی تصویب پنج بند علیه ایران و حزب... در بیانیه پایانی اجلاس سران کشورهای اسلامی بود. شدت و همه‌جانبه بودن رژیم تحریم‌ها نیز به دولت‌های دوست در منطقه اطمینان خاطر داده است که ایالات متحده نیازهای امنیتی آنها را درک می‌کند و در جهت حفظ منافع آنها عمل می‌کند.

تأثیر در فضای سیاسی حاکم بر جمهوری اسلامی
به اعتقاد بسیاری از تحلیلگران غربی، تحریم‌های یک‌جانبه علیه جمهوری اسلامی ایران توانست در نتیجه انتخابات دور پانزدهم ریاست جمهوری موثر باشد. براساس این ادعا، دیدگاه‌های آقای روحانی نسبت به مساله هسته‌ای و تحریم‌های بین‌المللی سبب شد مردم ایران که از فشارهای اقتصادی و عدم ارتباط با جهان خسته شده بودند، به این طیف سیاسی رای دهند و تحریم‌ها بتواند فضای سیاسی کشور را تغییر دهد.

تغییر در روند مذاکرات هسته‌ای
مذاکرات هسته‌ای که تا قبل از زرو کار آمدن دولت تدبیر و امید رویکردی به‌نسبت ناهنجار می‌بود در پی پیروزی از انتخابات اخیر ریاست جمهوری کشورمان روند دیگری پیدا کرد. طبیعتاً اولین قدم تحریم‌های ایالات متحده تغییر در رویکرد و ادبیات جمهوری اسلامی نسبت به مساله هسته‌ای بوده است؛ اما تا حدودی به این هدف خود دست یافته است؛ اما متأسفانه پس از برجام نیز روند زیاده‌طلبی آمریکایی‌ها تغییر نکرده است و به قدم‌های بعدی (که قدم نهایی حذف جمهوری اسلامی است) از طریق تحریم فکر می‌کنند.

ابعاد نظامی و امنیت ملی تحریم
محدود کردن برنامه هسته‌ای و نظامی جمهوری اسلامی ایران

مهم‌ترین هدف تحریم‌های جمهوری اسلامی، کاهش توانایی نظامی و سیاسی است که ایالات متحده متوقف کردن برنامه هسته‌ای کشورمان را قدم اول در دستیابی به این هدف بلندمدت‌شان می‌دانند. مقامات دولتی آمریکا و متخصصان دیگر اظهار کرده‌اند که تحریم‌های هدفمند، گسترش برنامه هسته‌ای ایران از جمله تولید سانتریفیوژها را کند کرده و پسابرجام تا حد زیادی تهدیدات هسته‌ای کشورمان را محدود کرده است. این در حالی است که تا قبل از این در جامعه آمریکا دودستگی در خصوص سلاح هسته‌ای وجود داشته است. برخی حتی استدلال کرده‌اند که بدون تحریم‌ها و فشارهای دیگر، ایران تاکنون به فناوری سلاح هسته‌ای دست یافته است و برخی نیز اعتقاد داشته‌اند که مطابق اظهارات مقامات اطلاعاتی آمریکا (سیا) تاکنون تصمیمی مبنی بر ایجاد یک سلاح

هزینه‌های آمریکا برای افزایش تحریم‌ها

مثل یمن، سوریه و... با مشکل روبه‌رو شود. در طرف دیگر کاهش حجم مبادلات روسیه و آمریکا نیز برای اقتصاد این کشور تأثیرات بسیاری را ایجاد خواهد کرد.

گسترش فساد و اقتصاد زیرزمینی در سطح جهانی
براساس گزارش مرکز مطالعات بین‌المللی و استراتژیک آمریکا، ایرانی‌هایی که برای دریافت خدمات عمومی و منافع رفاه اجتماعی به سازمان‌های دولتی وابسته‌اند، ممکن است مجبور باشند به خانواده‌های ذی‌نفع و ارتباطات جناحی که در موضع قدرت هستند، روی بیاورند. این امر ممکن است باعث تقویت نفوذ جناح‌های محافظه‌کار و انقلابی (مثل سپاه انقلاب ایران یا IRGC) بشود. شرکت‌هایی که تحت کنترل سپاه انقلاب ایران هستند، سهام زیادی در بخش‌های مهم اقتصادی از جمله مخابرات، بانک، حمل‌ونقل و انرژی به دست آورده‌اند و تحریم‌ها نیز شرکت‌ها را مجبور کرده است برخی از پروژه‌های مرتبط با شرکت‌های وابسته به سپاه پاسداران انقلاب ایران را ترک کنند. هرچقدر تحریم‌ها بیشتر ادامه پیدا کند، تسادلات اقتصادی در ایران بیشتر از طریق کانال‌های بازار سیاه صورت می‌گیرد.

تضعیف بنیان‌های مردمی جمهوری اسلامی
نخنگان و عمو و جامعه در ایران، آثار و تبعات حاصله از تحریم‌ها را احساس می‌کنند و این مساله سبب می‌شود نارضایتی عموم از شرایط اقتصادی و سیاست‌های داخلی افزایش یابد؛ اما در اینجانبین تضاد در این خصوص دشوار است که آیا ناخشنودی عموم جامعه منجر به فشاری برای ایجاد تغییرات در سیاست خارجی نظام خواهد شد یا خیر؟ اگر مردم فکر کنند که ریشه تمامی مشکلات کشور در تحریم‌ها خلاصه می‌شود نارضایتی گسترده‌ای از برنامه هسته‌ای در کشور ایجاد خواهد شد. متأسفانه آثار تحریم در سخت‌شدن وضعیت معیشت مردم در کنار پرورنده‌های فسادهای هزارمیلیاردی سبب شده است مردم بیش از پیش نسبت به سیاست‌های کشور تغییر رویکرد نشان داده و نارضایتی‌های آنها گسترش یابد.

ب) هزینه‌های تحریم‌ها برای دشمن
تحریم‌های بین‌المللی که هم‌اکنون مهم‌ترین استراتژی آمریکا علیه ایران است، برخی هزینه‌های ژئوپلیتیکی برای ایالات متحده و متحدانش دارد که این امر قطعا گزینه‌هایی را برای تعدیل آثار تحریم برای ایران فراهم می‌کند. تحریم‌هایی که برای فشار به جمهوری اسلامی و تضعیف اقتصاد ایران برنامه‌ریزی شده‌اند، پیامدهای منفی ناخواسته‌ای نیز دارند. در حالی که تشدید تحریم‌ها اثر کمی بر استراتژی مذاکره ایران داشته است، اهداف بلندمدت ایالات متحده به‌منظور ثبات و صلح منطقه را نیز به خطر خواهد انداخت و تضعیف خواهد کرد.

کاهش مقبولیت ایالات متحده میان مردم ایران
از آنجاکه تحریم‌های همه‌جانبه خسارات زیادی به سطح رفاه در ایران وارد کرده است، ایالات متحده با ریسک از دست دادن مقبولیت خود بین مردم ایران به‌ویژه نسل جوان این کشور مواجه است. نارضایتی نسبت به شرایط سختی که حاصل تحریم‌هاست، امکان دارد امید به بهبود یا تعدیل روابط بین ایران و ایالات متحده را طی زمان، حتی اگر نظام حاکم ایران تغییر پیدا کند، کاهش بدهد. بسیاری از سخنرانی‌های اوباما، رئیس‌جمهور ایالات متحده به‌مناسبت آغاز سال نو شمسی در راستای کاهش مقبولیت ایالات متحده بین مردم ایران بود.

اختلاف آمریکا با متحدان و دیگر کشورها
از زمانی که تحریم‌های همه‌جانبه با هدف تحت فشار قرار دادن جمهوری اسلامی ایران به‌منظور آسیب رساندن به اقتصاد لازم‌الاجرا شده، اختلافات آمریکا با روسیه، چین و کشورهای دیگر از جمله هند، ترکیه و کره جنوبی بیشتر شده است. تنش‌های مربوط به تحریم‌های ایالات متحده، روسیه و چین، تلاش‌های ایالات متحده برای رسیدن به تصمیمات مشترک در شورای امنیت در خصوص اقدامات بین‌المللی را در لیبی و سوریه نیز پیچیده‌تر کرده است. گسترش تحریم‌ها سبب ائتلاف و نزدیکی بیشتر ایران و روسیه شده و این مساله سبب شده است آمریکا ابزار فشار از طرف روسیه را از دست بدهد و همچنین در حل مسائلی

افزایش خطر جمهوری اسلامی برای متحدان آمریکا در منطقه

تحریم‌های بین‌المللی، به همراه تهدیدهایی که از جانب اسرائیل و تشکل‌های نظامی آمریکا در خلیج فارس صورت می‌گیرد، ممکن است آمادگی ایران را برای مقابله به‌مثل علیه منافع آمریکا و متحدانش تشدید کند. به‌علاوه به‌گفته وزارت دفاع آمریکا، ایران در واکنش به محدودیت‌های خود در خرید سلاح، صنایع تسلیحاتی‌اش را با توسعه موشک‌های بالستیک و کروز، ساخت کشتی‌های کوچک بیشتر برای استفاده در خلیج فارس و به دست آوردن زیردریایی‌ها و کشتی‌های بیشتر ارتقا داده است. تحریم‌ها و به‌ویژه تحریم نفتی ایران باعث شده مقامات بلندپایه ایران تهدید به بستن تنگه استراتژیک هرمز کنند.

آثار بشردوستانه
تحریم‌ها به‌طور بالقوه موجب می‌شوند انسان‌ها رنج ببرند که این امر ممکن است به لحاظ اخلاقی نفرت‌انگیز باشد و حمایت بین‌المللی از تحریم‌ها را تضعیف و تصویر و اعتبار ایالات متحده در سطح دنیا را مخدوش کند و به بیزاری بیشتر مردم ایران از آمریکا دامن بزند. تحریم‌های همه‌جانبه که از سال ۲۰۱۲ آغاز شد، استاندارد زندگی و رفاه ملت ایران را با کاهش دسترسی به غذا، دارو و دیگر نیازهای ضروری کاهش داده است. برخی از این مشکلات پیامد غیرقابل اجتناب تحریم‌هاست که به‌شدت در درازمدت به ضرر اقتصاد ایران خواهد بود. به‌علاوه در حالی که اداره خزانه‌داری ایالات متحده اجازه صدور کالاهای بشردوستانه به ایران را می‌دهد، شرکت‌های آمریکایی مایل نیستند خود را به فرآیند اعطای مجوز برای تجارت با ایران متعهد کنند و شرکت‌های خارجی و بانک‌ها ممکن است از ترس مجازات‌های ایالات متحده و بی‌ثباتی در ارزش پول ایران، از این کار منصرف شوند. لذا اصل کلی و عام پذیرفته‌شده مبنی بر اینکه وجود غذا و دارو مشمول تحریم‌ها نیست، در عمل نقض شده است.

آثار تحریم بر اقتصاد جهانی (لرزم پاسخگویی آمریکا در این زمینه)

تحریم‌هایی که امروزه برقرار هستند، الگوهای جدید بین‌المللی برای تجارت ایجاد می‌کنند که به‌طور بالقوه برای اقتصادهای ایالات متحده، اروپا و مناطق دیگر مضرند. آثار تحریم‌های به‌شدت فلج‌کننده، هنوز در داده‌های اقتصادی موجود خود را نشان نداده و ترکیبی از عوامل از جمله انواع مختلف معافیت‌ها، گسترش تجارت در بازار سیاه و عدم پیروی از مقررات تحریم‌ها توسط برخی کشورها، محاسبه دقیق آثار اقتصادی تحریم‌ها بر ایالات متحده، اتحادیه اروپا و کشورهای خاورمیانه را دشوار می‌کند؛ اما یکی از «هزینه‌فرصت‌های» واضح تحریم‌ها این است که این تحریم‌ها، ایالات متحده و شرکت‌های وابسته را از فرصت‌های تجاری سودآور ایران محروم می‌کند. کالاهای چین و هند، دو کشوری که درخواست اجتناب از تحریم بانک‌های ایران در ازای مبادله با نفت را کرده‌اند، در بازار ایران مبادله می‌شود. شورای همکاری خلیج فارس که از فعالیت تجاری با ایران پیش از تحریم‌های تشدید علیه ایران سود بسیاری می‌برد، نگران از دست دادن این بازار است. در عین حال گسترش سریع تجارت غیررسمی بازار سیاه بین ایران، افغانستان، عراق، پاکستان و ترکیه اقتصاد آن کشورها و نیز منطقه را تضعیف می‌کند.

۹ تن از متخصصان امنیت ملی، اقتصاد، بازارهای انرژی و تامین مالی فدراسیون دانشمندان آمریکا در مقاله‌ای به بیان تأثیرات تحریم ایران بر اقتصاد جهانی پرداخته‌اند.
در این گزارش هزینه‌های سیاست‌های مختلف آمریکا در برابر جمهوری اسلامی ایران برای اقتصاد جهانی در ۶ سناریو برآورد شده است. براساس نتایج این گزارش، هزینه سیاست‌های مختلف برای اقتصاد جهانی در یک دوره سه‌ماهه، به‌طور میانگین بین ۶۰ میلیارد دلار تا ۱۷۰ میلیارد دلار برآورد شده است. زبان بازارهای مالی، افزایش قیمت نفت و مخارج نظامی و امنیتی مهم‌ترین هزینه‌هایی هستند که به اقتصاد جهانی تحمیل می‌شوند. این هزینه‌ها بدون در نظر گرفتن اقدامات تلافی‌جویانه جمهوری اسلامی است که اگر محقق شود می‌تواند این هزینه‌ها را بسیار افزایش دهد.

آثار مخرب نسبت به عرضه انرژی در سطح جهان
و ثبات بازار انرژی جهان
در گذشته، افزایش تنش بین ایران و جامعه بین‌الملل غالباً موجب افزایش قیمت‌های نفت در سطح جهان می‌شد. در حالی که امروزه بی‌ثباتی در قیمت‌ها ممکن است تا حدی به‌خاطر بازارهای نسبتاً انعطاف‌پذیر نفت و کاهش سهم ایران در بازار جهانی نفت تعدیل شود، اما همچنان قیمت جهانی نفت نسبت به جای تحریم‌هایی حساس است. حتی اگر تحریم نفت اتحادیه اروپا در اثر مذاکرات هسته‌ای خاتمه پیدا کند، تولید میادین نفتی ایران، افت پیدا کرده و حضور ایران در بازارهای جهانی نفت حداقل در میان مدت کاهش خواهد یافت. همچنین تحریم‌ها توان ایران برای عرضه گاز مایع شده (LNG) به بازارهای جهانی را محدود کرده است.

ج) راهبردهای افزایش هزینه‌های تحریم برای ایالات متحده و کاهش هزینه‌ها برای کشور
هدف اصلی تحریم‌های اقتصادی فلج کردن بخش‌های اقتصادی و صنعتی کشور و قطع امید مردم از نظام سیاسی حاکم است. لذا در اولین مرحله باید توجه کرد که نگاه به برکات تحریم برای اقتصاد ایران خود می‌تواند این امید را به کشور بدهد که تحریم‌ها نقطه تغییرات و برکات اساسی در کشور باشد تا یک اقدام فلج‌کننده. مهم‌ترین راهبرد جمهوری اسلامی این است که فرصت‌های تحریم همانند گسترش اقتصاد مقاومتی، افزایش قدرت سیاسی در منطقه، آثار اقتصادی و صنعتی تحریم و ابعاد بشردوستانه تحریم را تقویت کند و در مقابل تهدیدات کنونی تحریم راهبردی داشته باشد که آنها نیز به فرصت‌های جدید برای اقتصاد ایران تبدیل شوند.